

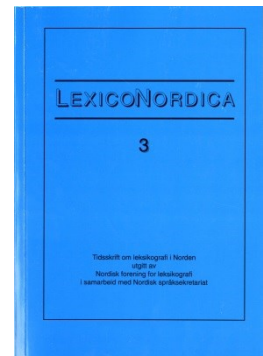
LexicoNordica

Forfatter: Martin Gellerstam

Omtalt værk: *Skandinavisk ordbok*. Stockholm: Norstedts, 1994.

Kilde: LexicoNordica 3, 1996, s. 347-349

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Martin Gellerstam

Skandinavisk ordbok. Utarbetad av Birgitta Lindgren (huvudredaktör), Skirne Helg Bruland, Allan Karker och Ståle Løland. Utgiven i samarbete med Nordisk språksekretariat. Stockholm: Norstedts 1994.

Behovet av ett lexikaliskt hjälpmedel som kan underlätta det språkliga umgänget mellan de skandinaviska länderna är av gammalt datum. Många minns den klassiska berättelsen om "Den skinnsjuka greven" – en parodi på översättning från danska till svenska publicerad 1902 i Dagens Nyheter – som med jämna mellanrum har plockats fram och dammats av under det här århundradet. Tidigare har man tagit fasta på just de "lömska likheterna" mellan språken: att man exempelvis i normal svenska inte ledigt kan svänga en *stock* mellan fingrarna, att *mågar* som simmar på vattenytan inte hör till vanligheterna och att herrar inte brukar klä sig i *eleganta kjolar* (allt enligt den klassiska översättningen).

Från korta ordlistor med inriktning på sådana här lömska – och lätt anekdotiska – likheter har nu steget tagits till en hel Skandinavisk ordbok, frukten av ett samarbete mellan medarbetare i de tre inblandade länderna och med Nordiska språksekretariatet som tillskyndare. Detta är ett bra initiativ som har lett till en välkommen handbok i umgänget mellan de tre systerspråken. Man blir överraskad över hur många skillnader man trots umgänge med de nordiska språken inte kände till. Den nya ordboken tar inte bara upp de "lömska" ord som har samma form men olika betydelse (*rolig*), och de ord som har samma form och en gemensam betydelse men dessutom en skiljaktig betydelse (*stock*), utan också ord som är unika för ett (eller ett par) av språken (sv. *dyrgrip*). Rätt många ord hör till denna sista kategori men gränsen till de falska vännerna är svår att bestämma. Tittar man i början på bokstaven R i den danska listan så är drygt hälften av orden unika för danskan i förhållande till den svenske läsaren. Men en stor del är fortfarande alltså av den lömska sorten: *rabat* 'vägkant', *rask* 'frisk', *rede op* 'bädda', *rede sig* 'kamma sig' osv. Det är för övrigt inte bara enstaka ord som tas upp i ordlistan utan också längre uttryck: *det rabler for ham* 'det går runt för honom', *stikke i rend* 'sätta iväg', *rette bager for smed* 'straffa fel person', *rotte sig samman* 'gadda ihop sig' m.fl. nyttiga uttryck.

Ordboken har en ingång från varje språk och består alltså av tre ordlistor där varje uppslagsord förklaras genom en kort ekvivalent (mer sällan en längre beskrivning) på de två andra språken. I förordet sägs att det handlar om 10.000 ord "som kan ge problem i umgänget mellan danskar, norrmän och svenskar". Varje ordlista är paginerad för sig,

något som man upptäcker först efter en stunds användning. Det skulle inte ha skadat med en enkel (färg)markering som berättade var man befinner sig. Annars är boken behändig till formatet och har tydlig typografi.

Varje uppslagsord får en ekvivalent på de andra språken, även i de fall där ett av språken har samma ord som det som förekommer uppslagsordet. Detta är en medveten lösning. Om det danska ordet *sagtens* motsvaras av norska *saktens* och av svenska *förvisso* så kan en svensk "ha glädje av att se att samma ord också används i norska". Detta är möjligt men beror lite på hur ordboken används – läser man en dansk bok så vill man kanske i första hand veta vad den danska texten betyder. Ett annat sätt att signalera denna likhet vore annars att **inte** ha med sådana ekvivalenter som är lika med uppslagsordet (ett stickprov antyder att kanske hälften av uppslagsorden har en (nästan) identisk ekvivalent i ett av de andra språken). Men frågan om likhet är inte alltid enkel så man kan förstå beslutet att ha en och samma mall för alla ord.

Urvalet av ord och betydelser i en ordbok som omfattar tre språk är inte helt okomplicerat. Ett problem är hur långt man skall gå för att förklara ord som bara finns i ett eller två av språken. Här kommer man snabbt in på den tvåspråkiga ordbokens revir och det gäller att nöja sig med de vanligare förekommande orden av det här slaget. Ett annat problem är hur långt man skall hjälpa den läsare som huvudsakligen behärskar sitt eget språk men inte grannspråket. Exemplet *saft* som tas upp i inledningen får illustrera ett sådant problem. Enkelt uttryckt kan det danska och norska ordet *saft* dels betyda 'en typ av dryck' och dels 'sav' medan det svenska ordet bara har den första betydelsen. Hur gör man då för att ingen förvirring skall uppstå? Jo, i den danska och norska listan tar man upp ordet och ger den här informationen men i den svenska tar man inte upp ordet "eftersom det svenska ordet har samma betydelse som danska och norska *saft*"(?). Och – tillägger man – "ordet *sav* tas givetvis upp som uppslagsord i den svenska listan". Men hur vet danskar och norrmän som vuxit upp med att inte göra den svenska distinktionen mellan de två betydelserna vad det svenska ordet *saft* betyder? Om någonstans borde väl den svenska listan tala om att det svenska ordet *saft* enbart handlar om den där drycken. Men detta är alltså den redovisade principen. För att återgå till Den skinnsjuka greven så saknas alltså svenska *stock* 'trädstam' (inte 'käpp') i den svenska listan, likaså *is* (som inte betyder 'glass'), *mangel* (som inte betyder "brist"), *sopp* (som inte betyder 'svamp') osv. Den här informationen kan man naturligtvis undertrycka om man vill tona ner en viss typ av de "lömska" likheterna ("false friends") men nog kan jag tänka mig att en sådan information skulle vara till nytta.

De ord som faller under denna kategori är inte fler än att man skulle kunna ta med dem i en ny upplaga av Skandinavisk ordbok. Tillskottet skulle göra en bra och välkommen Skandinavisk ordbok ännu bättre.